

DOI 10.37491/UNZ.73.12
УДК 343.241 (477)

Надія ЧУДИК-БІЛОУСОВА¹

ПОНЯТТЯ ТА СИСТЕМА ДОГОВОРІВ СОЦІАЛЬНОГО СПРИЯННЯ

Визначено поняття договору соціального сприяння, його сторони та мету, яка залежить від виду договору. Досліджуються система та механізми укладення договорів соціального сприяння як основи формування недержавної системи соціального забезпечення. Законодавство не містить їх єдиного переліку та механізмів укладення та виконання. За договором соціального сприяння, отримувач як особа, яка перебуває у складних життєвих обставинах, які не може самотійно подолати чи пом'якшити, може отримати матеріальне благо чи інше нематеріальне забезпечення за рахунок чи за участі надавача на визначених умовах. Метою укладення договору є сприяння в подоланні чи пом'якшенні складних життєвих обставин за рахунок коштів чи майна надавача, або із залученням коштів чи майна надавача, або із використанням коштів недержавного соціального забезпечення протягом визначеного періоду.

Особа, яке потребує соціального забезпечення, вправі скористатися допомогою благодійної організації у визначеній законодавством формі. На підставі договору можливе отримання послуги від волонтерів та волонтерської організації. Договір про провадження волонтерської діяльності, пов'язаної з пробацією, укладається для досягнення визначеної законодавством мети, тому доцільно закріпити чіткі вимоги до волонтера пробації.

¹ кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри трудового, земельного та господарського права,
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова,
chudyk.bilousova@gmail.com,
<https://orcid.org/0000-0002-2248-8575>.

Обґрунтовано, що у змісті спадкового договору може обумовлюватися надання особі-відчужувачу соціального забезпечення на умовах, визначених договором.

Встановлено, що соціальне забезпечення дітей, які опинилися у складних життєвих обставинах, може здійснюватися шляхом укладення договорів соціального сприяння. Обґрунтовано доцільність застосування договору про патронат до дитини, яка потраждала від торгівлі людьми, втратила батьків чи батьки якої не в змозі виконувати покладені на них обов'язки за станом здоров'я чи з інших причин, з метою гарантування надання їй соціального забезпечення на умовах, визначених законодавством. Вказано на доцільність застосування договору патронату для невідкладного забезпечення сімейного догляду за дитиною на період, коли її сімейно-правовий статус невизначений. Обґрунтовано, що метою договору про влаштування дитини на виховання та спільне проживання у прийомній сім'ї є надання їй соціального забезпечення та створення умов для навчання і розвитку. Встановлено, що метою договору про створення дитячого будинку сімейного типу є гарантування надання їй соціальних послуг та державної допомоги.

На основі проведеного дослідження обґрунтовано доцільність нормативного закріплення типової форми договору про надання послуг муніципальної няні, що сприятиме узгодженню інтересів сторін цього договору та захисту їхніх прав.

Ключові слова: договір, договір соціального сприяння, мета договору, сторони договору, складна життєва обставина.

Загальнопоширеною тенденцією функціонування системи соціального забезпечення в сучасних умовах залишається формування нової багатосуб'єктної моделі, котра повинна не лише ґрунтуватися на активній взаємодії держави, соціальних інститутів та приватних осіб, але й забезпечувати гідний рівень соціального забезпечення особи, зокрема і на умовах, визначених договором. Питання ефективності функціонування недержавної системи соціального забезпечення залишається предметом наукових дискусій, котрі тривають з кінця минулого століття. Розвиток цієї форми соціального забезпечення є постійно триваючим процесом, котрий періодично коригується прийняттям нових та оновлення чинних нормативно-правових актів, котрі поступово розширюють сферу соціального забезпечення та посилюють гарантії надання соціального забезпечення особі, яка перебуває у складних життєвих обставинах, зумовлених чинниками, котрі визначені чинним законодавством на договірних засадах.

Посилення гарантій соціального забезпечення особи в сучасних умовах здійснюється із застосуванням договорів шляхом посилення їх ролі з метою забезпечення інтересів неповнолітньої особи, повнолітньої особи чи сім'ї. Досягнути покращення їх становища та гарантувати надання їм соціального забезпечення можливо на умовах, визначених договором.

Тому в законодавстві слід встановити механізми укладення та виконання договорів соціального забезпечення.

Питання договірного регулювання відносин у сфері соціального забезпечення досліджувалися у працях: А. В. Баркова, Н. Б. Болотіної, К. В. Бориченко, Я. С. Грішиної, Л. М. Зілковської, А. М. Лушнікова, М. В. Лушнікової, І. В. Оклей, С. М. Прилипка, П. Д. Пилипенка, С. М. Синчук, І. М. Сироти, Б. І. Сташківа, Г. В. Татаренко, Н. М. Тарусіної, О. Г. Чутчевої, Є. Г. Шаблової, Л. П. Шумної, І. С. Ярошенко, О. М. Ярошенка та ін. Питання регулювання відносин у сфері надання соціального забезпечення шляхом укладення договорів соціального сприяння фактично залишилися поза увагою вчених-правників.

З 2014 року зазнали суттєвих змін умови та пріоритети діяльності благодійних фондів та організацій, котрі розпочали активну діяльність з надання допомоги та посилення соціального забезпечення тих категорій, котрі опинилися у складних життєвих обставинах. Згідно з законодавством благодійна діяльність є добровільною особистою та/або майновою допомогою для досягнення визначених завдань, що не передбачає одержання благодійником прибутку, сплати будь-якої винагороди або компенсації благодійнику від імені або за дорученням бенефіціара, яким виступає набувач благодійної допомоги (фізична особа, неприбуткова організація або об'єднана територіальна громада), котрий її одержує від одного чи кількох благодійників для досягнення мети своєї діяльності [1; 2] чи для задоволення власних потреб відповідно до статутних завдань. Набувачем такої допомоги може бути благодійна установа, благодійне товариство чи благодійний фонд, котрим допомога знадобиться для виконання статутних завдань та гарантування соціального забезпечення певного виду особі чи групі осіб на визначених умовах та у певних обсягах. Набувач спільно з іншими чи індивідуально може здійснювати благодійну діяльність на підставі добровільного вибору одного або кількох її видів. Станом на грудень 2019 року зареєстровано 19 054 благодійні організації [3]. Згідно зі статистикою Українського форуму благодійників серед видів благодійної допомоги у 2018 році 39,2 % припадало на адресну допомогу фізичним особам, 37,6 % складала допомога установам та організаціям, 10,2 % — допомога об'єднаним територіальним громадам, 12,9 % склали благодійні гранти. За одержувачами благодійна допомога розподілилася на допомогу для дітей і молоді (18,7 %), закладів та установ (13,6 %), осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах (11,9 %), осіб з особливими потребами (9,7 %), внутрішньо переміщених осіб (8,1 %), учасників АТО/ООС та їх родин (7,7 %), пацієнтів (7 %), громад (5,5 %), осіб похилого віку (5,3 %), жінок (5,1 %), осіб, які перебувають у конфлікті із законом (1,1 %) та для інших категорій (4,2 %) [4, с. 34]. Благодійні організації за рахунок власних операційних програм надають цільову матеріальну допомогу переважно соціально незахищеним категоріям (особам похилого віку; дітям-сиротам, дітям, позбавленим батьківського піклування; вихованцям шкіл-інтернатів; наркозалежним особам, алкозалежним особам та членам їхніх сімей; хворим на ВІЛ/СНІД, багатодітним і неблагополучним сім'ям на умовах, визначених договором).

Так, наприклад, Міжнародна благодійна організація «Благодійний фонд «СОС Дитячі Містечка» Україна» впроваджує технологію ведення випадку (кейс-менеджменту) в Київській та Луганській областях. Організація є членом однієї з найбільших міжнародних неурядових організацій — «SOS Children's Villages International», яка, керуючись принципами Конвенції ООН про права дитини, протягом 70 років захищає права та інтереси дітей у 136 країнах світу.

МБО «БФ «СОС Дитячі Містечка» Україна» визначає своїм пріоритетом зміцнення сімей, у яких діти з різних причин перебувають у ризику втрати батьківського піклування. СОС-центри «Укріплення сім'ї» працюють у м. Києві, м. Бровари Київської області. Луганське обласне відділення МБО «БФ «СОС Дитячі Містечка» Україна» стаціонарно представлено в містах Северодонецьку, Старобільську та Станично-Луганському районах, мобільні бригади працюють у Попаснянському, Станично-Луганському та Новоайдарському районах. Нині Фонд підтримує 398 сімей, які опинилися у складних життєвих обставинах та виховують 776 дітей. Послуги із соціального супроводу від фонду отримують 12 прийомних сімей та 1 дитячий будинок сімейного типу, у яких виховується 32 дитини (11 % від загальної кількості дітей у сімейних формах виховання області). З метою узгодженої діяльності та реалізації у Луганській області Національної стратегії реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017–2026 роки та права дитини на виховання у сім'ї, Фондом ініційовано укладення Договору про співпрацю між Луганською облдержадміністрацією та МБО «БФ «СОС Дитячі Містечка» Україна» [5]. Діяльність фонду протягом тривалого часу сприяє ефективному застосуванню чинного законодавства та зарубіжних практик забезпечення сімейної форми виховання, забезпечення захисту прав дітей, котрі опинилися у складних життєвих обставинах із застосуванням зарубіжних практик.

Договори соціального сприяння у сфері благодійництва мають кілька різновидів. Так, серед таких договорів виділяють договір про здійснення благодійної діяльності — договір пожертви, тобто дарування нерухомих та рухомих речей певній особі, для досягнення нею певної, наперед обумовленої мети (ст. 729 ЦК України) [2]. Він укладається з урахуванням специфічних особливостей, деталізованих Законом України «Про благодійну діяльність та благодійні організації». Благодійною пожертвою є безоплатна передача благодійником коштів, іншого майна, майнових прав у власність осіб, які потребують такої допомоги, для досягнення певної, наперед обумовленої мети благодійної діяльності [1], тобто для покращення матеріального становища особи, котра перебуває у складних життєвих обставинах, які вона подолати самостійно не в змозі (пожежа, стихійне лихо, відсутність житла) чи не може самостійно пом'якшити негативні наслідки складної життєвої обставини (інвалідність). Сторонами договору є благодійник (уповноважена особа) та бенефіціар (одержувач пожертви), котрі уповноважені обумовити суму коштів або майна та його вартість, які благодійник зобов'язується перерахувати (надати) одержувачу. Порядок використання коштів здійснюється винятково згідно з метою програми

надання благодійної допомоги та звітності про здійснену одержувачем діяльність. Опис програми, реалізація якої здійснюватиметься за рахунок коштів благодійника (заходи реабілітації особи з інвалідністю) та визначення цільового використання таких коштів, є істотною умовою договору. Засобами захисту інтересів сторін договору виступає деталізація їх відповідальності за невиконання умов договору, зокрема зміна або недотримання одержувачем мети та порядку використання благодійної пожертви (засобів реабілітації, житлового будинку), визначення порядку вирішення спорів. Порядок набуття чинності та припинення дії договору пожертви також обумовлюється благодійною програмою та встановлюється за взаємною згодою сторін. Законодавством передбачено його обов'язкову письмову форму. За згодою сторін у тексті договору може бути закріплена вимога щодо обов'язкової письмової форми будь-яких документів, пов'язаних із його виконанням. У разі, якщо предметом договору пожертви є нерухоме майно (житловий будинок, квартира), — договір підлягає нотаріальному посвідченню. Договір про благодійну пожертву валютних цінностей на суму, яка перевищує п'ятидесятикратний розмір неоподаткованого мінімуму доходів громадян, укладається у письмовій формі та підлягає нотаріальному посвідченню.

Законодавець допускає укладення договору пожертви за посередництвом представника (діє в інтересах недієздатної, обмежено дієздатної чи неповнолітньої особи). У випадку передачі в пожертву нерухомого майна за участю представника, представник має діяти на підставі нотаріально посвідченої довіреності, виданої довірительом. У довіреності повинно бути зазначено майно, яке передається в пожертву, мета його використання та ім'я обдаровуваного-пожертвоодержувача [6, с. 179].

Задля покращення соціального забезпечення особи в разі її перебування у складній життєвій ситуації може проводитися публічний збір благодійних пожертв, тобто добровільний збір цільової допомоги у формі коштів або майна серед невизначеного кола осіб, зокрема з використанням засобів електронного зв'язку або телекомунікації для досягнення мети благодійної діяльності та визначено правові підстави здійснення публічного збору коштів, а саме: довіреність та договір (угода) [1]. Такий договір укладається між благодійною організацією та особою, яка здійснюють публічний збір благодійних пожертв на користь благодійної організації від власного імені або від імені чи на користь інших бенефіціарів (крім благодійних організацій) у письмовій формі. Його істотні умови чітко визначені. Законодавство забороняє публічний збір благодійних пожертв у формі підакцизних товарів [7].

Деякі інші істотні умови законодавець встановлює для контракту, який передбачає збір коштів на користь чи від імені бенефіціарів. Дія договору припиняється в разі закінчення строку його дію або на вимогу однієї зі сторін договору [7]. Особа, яка здійснює публічний збір благодійних пожертв від імені благодійної організації, діє на підставі нотаріально посвідченої довіреності керівника благодійної організації із зазначенням мети, місця і строку збору коштів або іншого майна, порядок їх використання, порядок загального доступу до фінансових звітів благодійної органі-

зації. Довіреністю підтверджуються повноваження осіб, які здійснюють публічний збір благодійних пожертв на користь або від власного імені одержувачів такої пожертви.

З метою публічного збору пожертв можна звертатися з інформаційною (рекламною) інформацією до невизначеного кола осіб через допустимі законодавством засоби (інтернет, телебачення, телефон, рекламні оголошення у пресі та на рекламних щитах. Допускається виділення в рахунок (чеку) на оплату товарів (робіт, послуг), що продаються (виконуються, надаються) окремого рядка «пожертва». Покупець може сплатити за таким рахунком (чеком) не лише вартість товару (робіт, послуг), але й додатково зробити пожертву. Зібрані пожертви передаються бенефіціару, тобто благодійній організації. Водночас механізм фактичного збору (отримання) пожертв законодавство про благодійність не визначає. Такі пожертви суб'єкт господарювання, котрий проводив збір, може отримати від благодійників на власний банківський рахунок чи в касу для подальшої передачі особі чи перерахунку на її банківський рахунок.

Із 2014 року особи, які потребують соціального забезпечення через складні життєві обставини, вправі скористатися благодійним грантом, тобто цільовою допомогою у формі валютних цінностей, яку мають використати протягом строку, визначеного благодійником. Для отримання благодійного гранту особа, яка його потребує має надати донору: лист прохання (заявку на грант) за формою, яку вимагає благодійник; документи, що підтверджують державну реєстрацію та статус неприбутковості; договір про благодійну пожертву у формі благодійного гранту. Так, для поліпшення життя внутрішньо переміщених осіб та місцевого населення Донецької та Луганської областей шляхом підтримки системного та сталого розвитку пріоритетних секторів економіки цільових регіонів Програма ООН із відновлення та розбудови миру за підтримки урядів Польщі та Японії оголосила конкурс малих бізнес-грантів на започаткування, відновлення чи розширення мікро-, малих та середніх підприємств на підконтрольних уряду України територіях Луганської та Донецької областей з метою програми є відновлення або посилення ділової активності та зняття напруги на ринку праці та забезпечення розвитку секторів економіки, які є критично важливими для подальшого економічного розвитку регіону. Загальна сума грантового пулу, який мали розподілити протягом 2019–2020 років, склав 716 тис. дол. США [8, с. 4]. У рамках програми лише протягом 2015–2018 років було підтримано 649 бізнес-проектів та створено понад 2 000 робочих місць. Участь у конкурсі на отримання гранту могли взяти лише повнолітні, дієздатні та правоздатні громадянам України, що постійно проживають на цільових територіях Донецької та Луганської областей (з підконтрольних Уряду України територій). На момент подачі заявки особа-претендент може не бути підприємцем. У разі отримання гранту така особа повинна буде зареєструватися фізичною особою-підприємцем. Якщо на момент подачі заявки фізична особа вже була зареєстрована як фізична-особа-підприємець, то вона має створити відповідну кількість додаткових робочих місць без врахування себе [8, с. 5]. Бізнес-план, поданий такою особою на конкурс, мав передбачати довгостро-

кові перспективи отримання прибутку, містити реалістичні ринкові показники, демонструвати умови для самозайнятості заявниці/заявника та створення додаткових робочих місць, у тому числі для членів її/його сім'ї. Двосторонній договір на надання гранту (безповоротну фінансову допомогу) укладався з БФ «Творчий центр ТЦК» виключно з фізичними особами-підприємцями. Максимальна сума гранту на реалізацію одного бізнес-проекту становить до 250 тис. грн. Його зможуть отримати особи, які планують створити протягом реалізації бізнес-плану не менше 4-х робочих місць (підприємець та не менше трьох найманих робітників); до 200 тис. грн зможуть отримати ті, хто створюватиме не менше 3-х робочих місць (підприємець та не менше двох найманих робітників); до 150 тис. грн зможуть отримати ті, хто створюватиме не менше 2-х робочих місць (підприємець та один найманий робітник); до 100 тис. грн буде виділено для тих підприємців, які створять 1 робоче місце (сам підприємець) [8, с. 5]. Також грантоотримувачі були зобов'язані впровадити свої бізнес-плани протягом 60 днів після підписання ними договору та вести підприємницьку діяльність відповідно до параметрів бізнес-плану та законодавства, подавати звіти згідно умовам грантових угод. Процес впровадження благодійного гранту контролювався Програмою ООН із відновлення та розбудови миру [8, с. 6]. Заявка з усіма необхідними додатками мала бути подана лише через онлайн-платформу в мережі «Інтернет» (<https://www.grant.ccc-tck.org.ua/>) до 23:59 (за київським часом) з 2 по 14 жовтня 2019 р. [8, с. 6]. Отримувачів грантів додатково забезпечили доступом до консалтингових послуг з питань бухгалтерського обліку, маркетингу, юридичних аспектів ведення бізнесу та надали можливість пройти навчання на бізнес-тренінгах для учасників грантової програми, іншими підрядниками Програми ООН і за окремою процедурою [8, с. 10]. Переважно отримувачами таких грантів залишаються внутрішньо переміщені особи.

Договори соціального сприяння є складовою існуючої системи волонтерства в Україні. Цей напрямок благодійництва набув популярності з 2014 року. Україна поступово імплементує у власне законодавство утверджені світовим співтовариством стандарти надання волонтерської діяльності. Так, згідно з прийнятою 14 вересня 1990 р. на XI-му Конгресі волонтерів Загальної декларації волонтерів [9], волонтерська діяльність — добровільна, безкорислива, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами та волонтерськими організаціями шляхом надання волонтерської допомоги. Волонтери під час надання допомоги сповідують і дотримуються певних принципів (визнають право на об'єднання усіх людей: чоловіків, жінок, дітей, незалежно від їхньої расової та релігійної приналежності, фізичних особливостей, соціального та матеріального стану; надають взаємну допомогу, безкорисливі послуги особисто чи організовано; визнають рівність колективних та індивідуальних потреб; ставлять собі за мету перетворити волонтерство в засіб особистого процвітання, набуття нових знань та навичок, удосконалення здібностей, стимулюючи для цього ініціативу й творчість людей, даючи можливість кожному бути творцем, а не користувачем; стимулюють почуття відповідальності, заохочують колективну та міжнародну солідарність. У січні

2001 року на XVI Всесвітній конференції волонтерів було прийнято Декларацію про волонтерську діяльність [10], котра визначила статус волонтера. В Україні на законодавчому рівні порядок провадження волонтерської діяльності врегулювали лише у 2011 році, хоча з 10 грудня 2003 р. діяла постанова Кабінету Міністрів України № 1895 про волонтерську діяльність у сфері надання соціальних послуг [11]. Волонтерські організації тоді співпрацювали із соціальними службами від яких отримували інформацію про осіб, які потребували їх допомоги у певній формі, протягом певного періоду.

На сьогодні волонтерська діяльність здійснюється за рахунок волонтерської допомоги, під якою розуміють роботи та послуги, що безоплатно виконуються і надаються волонтерами та волонтерськими організаціями. Така допомога є формою благодійництва. Її отримує особа для подолання складних життєвих обставин чи пом'якшення їх наслідків на підставі укладеного договору [12] за участі волонтерської організації, із залученням волонтерів. Волонтер зобов'язується особисто безвідплатно надавати допомогу отримувачу протягом установленого договором строку. Волонтерська організація надає волонтеру можливість здійснювати діяльність та відшкодовує витрати, пов'язані з виконанням договору [7]. Отримувач за договором зобов'язаний прийняти волонтерську допомогу [12]. Тому для посилення гарантій виконання договору його сторонами доцільно розробити типову форму договору про провадження волонтерської діяльності [13, с. 44].

За сучасним умов волонтерська допомога може надаватися для підтримки малозабезпечених, безробітних, багатодітних, бездомних, безпритульних осіб, осіб, які потребують соціальної реабілітації; з метою догляду за хворими, особам з інвалідністю, самотніми особам, особам похилого віку; допомоги особам, які постраждали внаслідок надзвичайної ситуації техногенного чи природного характеру, дії особливого періоду, правових режимів надзвичайного чи воєнного стану, проведення антитерористичної операції, в результаті соціальних конфліктів, нещасних випадків, а також жертвам злочинів, біженцям, внутрішньо переміщеним особам; допомоги особам, які через свої фізичні або інші вади обмежені в реалізації своїх прав і законних інтересів, допомоги для ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій техногенного або природного характеру. Основною метою договору про надання волонтерської допомоги волонтерською організацією є надання на користь іншої сторони (отримувача) визначених договором видів волонтерської допомоги шляхом залучення до виконання договору волонтерів протягом встановленого строку.

Різновидом волонтерської діяльності з 2017 року визнана волонтерська діяльність, пов'язана з пробацією. Міністерством юстиції України уповноважене укладати договір про провадження волонтерської діяльності, пов'язаної з пробацією з волонтером пробації, який братиме участь у здійсненні нагляду за суб'єктами пробації та у проведенні соціально-виховної роботи [14]. Така волонтерська діяльність здійснюється лише волонтерами пробації за визначеними законодавством напрямками, з дотримання умов укладеного договору. Згідно ст. 2 Закону України «Про

пробацію» волонтером пробації може бути лише повнолітня фізична особа, уповноважена згідно законодавства на виконання окремих завдань, пов'язаних із пробацією, на добровільній та безоплатній основі [15]. Договір може бути укладений в інтересах особи зі спеціальним статусом, виключно з волонтером пробації, для виконання завдань пробації та участі в заходах з соціально-виховної роботи.

Одним із видів договорів соціального сприяння можна вважати спадковий договір, за яким згідно зі ст. 1302 ЦК України одна сторона (набувач) зобов'язується виконувати розпорядження другої сторони (відчужувача) і в разі його смерті набуває право власності на його майно. Сутність договору полягає в тому, що розпорядження належним відчужувачу майном відбувається за його життя.

Згідно зі ст. 1304 ЦК України спадковий договір укладається у письмовій формі і підлягає нотаріальному посвідченню та державній реєстрації у Спадковому реєстрі. Законодавець не забороняє у його тексті прописати механізми надання соціального забезпечення відчужувачу на певний термін чи до його смерті. Спадковий договір має подвійну правову природу: одночасно виступає розпорядженням на випадок смерті, і є договором, у змісті якого обумовлюється надання особі-відчужувачу соціального забезпечення на умовах, визначених договором.

Соціальне забезпечення дітей, які опинилися у складних життєвих обставинах, також може здійснюватися шляхом укладення договорів соціального сприяння. Згідно з чинним законодавством соціальне забезпечення дитини здійснюється як у матеріальній формі, так і шляхом надання соціальних послуг (комплекс заходів, які надаються з метою подолання або пом'якшення несприятливих наслідків соціальних ризиків) [16, с. 77]. Переважне право на отримання соціального забезпечення за такими договорами має дитина, яка перебуває у складних життєвих обставинах, зокрема дитина, яка потрапила в умови, що негативно впливають на її життя, стан здоров'я та розвиток у зв'язку з інвалідністю, тяжкою хворобою, безпритульністю, перебуванням у конфлікті із законом, залученням до найгірших форм дитячої праці, залежністю від психотропних речовин та інших видів залежності, жорстоким поводженням, переважно домашнім насильством, ухилянням батьків, осіб, які їх замінюють, від виконання своїх обов'язків, обставинами стихійного лиха, техногенних аварій, катастроф, воєнних дій чи збройних конфліктів, що встановлено за результатами оцінки потреб дитини [17], дитина, яка постраждала від торгівлі людьми, втратила батьків чи батьки якої не в змозі виконувати покладені на них обов'язки за станом здоров'я чи з інших причин.

Нині законодавець чітко врегулював процедуру укладення договорів соціального сприяння для окремих категорій дітей через різні форми державної турботи про тих, хто залишився без батьківського піклування з різних причин. Тому держава намагається впровадити ефективні механізми їх захисту, в тому числі за допомогою форм сімейного виховання (визнані найбільш доцільними в сучасних умовах) [18, с. 121] та соціального забезпечення.

До форм державної підтримки дітей науковці відносять: сімейну форму (влаштування дітей у сім'ю); інтернатну форму (влаштування в навчально-виховні заклади); квазісімейну форму (влаштування дітей у сім'ю із збереженням державної підтримки) У межах кожної із згаданих форм існують власні види влаштування дітей [19, с. 17–18].

Окремою формою піклування над дітьми-сиротами, дітьми, позбавленими батьківського піклування, чинним законодавством визнано патронат. Таку форму влаштування дітей-сиріт не можна вважати новою. У радянський період нашої історії інститут патронату був започаткований ще законодавстві радянського періоду, з прийняттям у 1922 р. Кодексу законів про народну освіту УСРР. Патронат встановили як засіб боротьби з безпритульністю і правопорушеннями (п. 282 цього Кодексу). Його застосовували до двох категорій неповнолітніх: до тих, яких відпускали з будинків перевиховання, та до тих, які потребували поміщення їх до дитячих закладів з інтернатом, у разі відсутності місць в останніх. Згодом правове регулювання патронату над дітьми забезпечили нові нормативні акти (постанова ЦВК і РНК «Про віддачу вихованців д/б на патрунування до селян вихованців дитячих будинків у селянські сім'ї» від 5 квітня 1926 р., постанова ЦВК і РНК РСФРР «Про порядок і умови передання вихованців дитячих будинків та інших неповнолітніх трудящим в містах та робітничих селищах» від 28 травня 1928 р., Обіжник Наркомосвіти № 10110914 «Про віддачу вихованців дитячих будинків на патрунування до селян» (1928 р.); постанова ВЦВК і РНК РРФСР «Про порядок передачі дітей на виховання (патронат) в сім'ї трудящих» від 1 квітня 1936 р.; Положення про порядок патрунування дітей у колгоспах та родинах трудящих, розроблене Міністерством освіти і затверджене постановою РНК УРСР від 11 червня 1940 р. № 831 і затверджене постановою РНК УРСР 11 червня 1940 р.). Метою їх прийняття була боротьба з безпритульністю, тимчасове влаштування дітей, які залишилися без батьків, у сім'ї робітників, службовців і колгоспників.

Згідно з постановою РНК СРСР і ЦК ВКП(б) «Про влаштування дітей, які залишилися без батьків» від 23 січня 1942 р. під патронатом розуміли прийняття в сім'ю трудящих на виховання дітей, які залишились без батьків або втратили з ними зв'язок. Функції патронату стали особливо актуальними в період Великої Вітчизняної війни та безпосередньо після її завершення через величезну кількість евакуйованих осиротілих дітей та дітей, які залишились без нагляду батьків. Вони потребували негайної допомоги, тому уряди колишніх радянських республік, особливо тих, на територію яких прибувала значна кількість дітей, евакуйованих із тимчасово окупованих районів, почали розробляти тимчасові положення, спрямовані на посилення функцій патронату. Згодом, згідно з інструкцією, затвердженою постановою РНК РСФРР 8 квітня 1943 р. «Про патрунування, опіку та усиновлення дітей, які залишилися без батьків», патронат встановлювався над дітьми-сиротами у віці від 5 місяців до 14 років, над вихованцями дитячих будинків і над дітьми, які були вилучені із сім'ї на підставі відповідного рішення суду. У виняткових випадках допускали патрунування дитини у віці до 16 років. В окремих випадках на виховання могли передати дітей, які не досягли п'ятимісячного віку. Патронат

здійснювався на добровільних засадах, так як сім'я брала на виховання дитину за договором з відповідними державними органами, в якому обумовлювалися умови тимчасового утримання і виховання дитини, державна допомога, яку отримувала сім'я на утримання такої дитини. Завданням патронату того часу було забезпечення дитині нормальні умови життя та виховання [20, с. 58]. З набранням чинності Основами законодавства Союзу РСР і союзних республік про шлюб і сім'ю з 1 жовтня 1968 р. інститут патронату з сімейного законодавства був виключений (зберегли лише в Узбекистані та Латвії). Виключення норм про патронат із законодавства пояснювали ліквідацією такого негативного явища для радянської країни, як дитяча безпритульність і безнаглядність [21, с. 324; 20, с. 63].

Можливість передачі дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування, під патронат в Україні, з'явилася з прийняттям СК України 2002 року. Однак лише в січні 2016 році ухвалили Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення соціального захисту дітей та підтримки сімей з дітьми» [22], яким внесли зміни до Сімейного кодексу України (ст. 252 «Патронат над дитиною») та врегулювали деякі загальні аспекти правовідносин у межах сімейного патронату. 16 березня 2017 р. Постановою Кабінету Міністрів України затверджено Порядок створення та діяльності, сім'ї патронатного вихователя, влаштування, перебування дитини в сім'ї патронатного вихователя [23], яким деталізовано механізм створення та організації діяльності сім'ї патронатного вихователя, влаштування, перебування, дитини в такій сім'ї. Впровадження інституту патронатного виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, стало кроком до подолання соціального сирітства [20, с. 63].

Патронат над дітьми став предметом наукових дискусій переважно для представників науки сімейного та цивільного права [26, с. 98]. Інститут патронату є самостійною комплексною формою, яка поєднує в собі елементи усиновлення (дитина передається на виховання до сім'ї патронатного вихователя, який зобов'язаний забезпечити її житлом, одягом, харчуванням, створити умови для навчання, фізичного та духовного розвитку, виховувати дитину із застосуванням належних форм та методів виховання, крім тих, які суперечать закону, моральним засадам суспільства) та елементів опіки та піклування (патронатний вихователь повинен захищати особисті та майнові права дитини, її законні інтереси) [27, с. 15]. Окремі науковці вважають його інститутом права соціального забезпечення [28], адже така форма родинного виховання дозволяє здійснювати соціальне обслуговування біологічних і соціальних сиріт [29, с. 32].

Право на патронат мають діти, які потрапили у складні життєві обставини, зокрема: новонароджені діти, залишені в пологовому будинку, іншому закладі охорони здоров'я, або яких відмовилися забрати батьки чи інші родичі; підкинуті, знайдені діти; безпритульні діти; діти з сімей, у яких існує загроза їхньому життю та здоров'ю; діти, які зазнали насильства, жорстокого поводження; діти, батьки або особи, які їх заміняють, померли, безвісно відсутні; діти, переміщені із тимчасово окупованої території або району проведення бойових дій у зоні АТО/ООС; інші діти, які за

різних обставин певний час не можуть перебувати у власній сім'ї, або їхні батьки чи особи, які їх замінюють, не можуть піклуватись про них [22]. Таку форму доцільно використовувати під час влаштування дитини, яка постраждала від торгівлі людьми, втратила батьків чи батьки якої не в змозі виконувати покладені на них обов'язки за станом здоров'я чи з інших причин.

Саме завдяки патронату відбувається розміщення безпритульних дітей, які потребують домашнього догляду, у приватні сім'ї [24]. Патронат передбачає тимчасовий догляд, виховання, соціально-психологічну реабілітацію дитини в сім'ї патронатного вихователя на період подолання дитиною, її батьками або іншими законними представниками складних життєвих обставин. Його метою є забезпечення захисту прав дитини, котра через складні життєві обставини тимчасово не може проживати разом з батьками/законними представниками, надання їй та її сім'ї послуг, спрямованих на повернення в сім'ю відповідно до найкращих інтересів дитини обставин [23]. Підставами виникнення правовідносин патронату є визнання дитини сиротою або такою, яка з інших причин позбавлена батьківського піклування, судом та укладення договору про патронат із переданням дитини до сім'ї патронатного вихователя [25, с. 221]. Передача дитини під патронат здійснюється лише після укладення договору.

У науці існують різні підходи до визначення природи договору про патронат. Одні вважають, що договір є цивільно-правовим, інші розглядають його як сімейно-правовий договір чи договір, який містить ознаки як цивільно-правового, так і сімейно-правового договору. Правову характеристику цього договору досить вдало проведено Д. О. Маріц та І. В. Карпенко [30], на думку яких предметом договору є діяльність, пов'язана з вихованням, розвитком та утриманням дітей, що регулюється сферою сімейних правовідносин; патронат встановлюється щодо однієї дитини, яка має відповідний статус дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування; надання згоди дитини, за умови, якщо вона досягла такого віку, що може її висловити; договір про патронат є строковим, за загальним правилом, він діє до досягнення дитиною повноліття і автоматично не продовжується; невизначеністю природи договору.

Договір про патронат укладається органом опіки і піклування з патронатним вихователем щодо виховання дитини з відповідним статусом до досягнення нею повноліття за визначену плату (ст. 252 Сімейного кодексу України). Такий договір, нерозривно пов'язаний з конкретною особою (патронатним вихователем) та має особистий характер. Тому в разі його смерті правонаступництво не допускається, що призводить до припинення договору [29, с. 113]. Метою договору є не лише виховання дитини у сім'ї патронатного вихователя, але й гарантування надання соціального забезпечення на умовах, визначених законодавством. Розмір соціальної допомоги на дітей, які виховуються в патронатній сім'ї, становить 2,5 прожиткового мінімуму для дітей відповідного віку на місяць, для дітей з інвалідністю — 3,5 прожиткового мінімуму для дітей відповідного віку на місяць [23].

У зв'язку з цим, вважаємо доцільним застосування патронату виключно як тимчасового заходу для невідкладного забезпечення сімейного догляду дитини на період, коли її сімейно-правовий статус є невизначеним. Насамперед, у разі, коли дитина, яка опинилася у складних життєвих обставинах, вилучена зі своєї сім'ї, залишилася без батьківського піклування, але ще не набула статусу дитини-сироти чи дитини, позбавленої батьківського піклування, зокрема у випадках, коли існує вірогідність повернення дитини в сім'ю її природного походження (дитина відібрана від батьків без позбавлення їх батьківських прав на підставі ст. 170 СК України); обоє з батьків дитини чи єдиний з них утримується під вартою на період здійснення кримінального провадження, або стосовно дитини, яка розлучена з сім'єю. Відповідно до п. 31 Порядку тимчасове влаштування дитини, яка залишилась без батьківського піклування, в межах своєї компетенції уповноважені органи повинні влаштувати дитину до певного закладу: притулок для дітей служби у справах дітей; центр соціально-психологічної реабілітації дітей; соціально-реабілітаційний центр (дитяче містечко); дитячий будинок, загальноосвітня школа-інтернати для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування; у сім'ї. Дитина, в якій є родичі або інші особи (сусіди, знайомі), з якими у неї на момент залишення без батьківського піклування склалися близькі стосунки і які бажають залишити її на виховання, може перебувати у їх сім'ї до прийняття рішення про її влаштування. В останньому випадку такі особи мають статус фактичних вихователів, але, на відміну від патронатних вихователів, не є законними представниками дитини. Запровадження механізму екстреної передачі дітей на тимчасове виховання в сім'ї патронатних вихователів дозволило б забезпечити кожній такій дитині можливість сімейного виховання, проте наразі такий механізм відсутній [31, с. 92]. Законодавець зобов'язує здійснювати соціальний супровід сім'ї такої дитини [23] після її передачі на виховання до патронатного вихователя.

З 2019 року задля удосконалення організації роботи із захисту прав дітей в об'єднаних територіальних громадах винятково до обов'язків громади віднесено виявлення дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування та влаштування їх у інтернатні заклади або застосування альтернативних форм виховання [32]. Тому влаштування дітей у патронатні сім'ї з 2019 року фактично визнали прерогативою об'єднаних територіальних громад. Фінансування означеної послуги повинно здійснюватися за рахунок місцевих бюджетів. Тому підтримуємо позицію, що послуга патронату на рівні ОТГ є дієвою у випадку екстреного влаштування дитини у зв'язку із виявленням жорстокого поводження із нею, фактів насильства; потрапляння дітей у складні життєві ситуації у зв'язку із госпіталізацією її біологічних батьків у медичні заклади на короткотермінове чи довготермінове лікування; раптової втрати біологічної сім'ї; тимчасового влаштування дитини до усиновлення або оформлення опікунства родичами, які наразі відсутні [34, с. 220].

Одним із різновидів договорів соціального сприяння слід вважати договір про влаштування дитини на виховання та спільне проживання у прийомній сім'ї [34], Згідно зі ст. 256¹ СК України такою може бути ви-

знана сім'я, яка добровільно взяла на виховання і спільне проживання від одного до чотирьох дітей-сиріт або дітей, позбавлених батьківського піклування. Після ухвалення рішення про утворення такої сім'ї між прийомними батьками та органом, який ухвалив рішення про її утворення, укладається договір про влаштування дитини до прийомної сім'ї на виховання і спільне проживання. Відповідно природа взаємовідносин прийомних батьків та дитини має виключно договірну основу, так як виникає на підставі договору, який укладається на користь дитини, та передбачає умови виховання, виходячи з індивідуальних особливостей дитини та її законних прав та інтересів [25]. Метою такого договору є виховання дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування, у прийомній сім'ї, надання їй соціального забезпечення та створення умов для навчання і розвитку. Його дію може бути припинено за згодою сторін, у разі виникнення в прийомній сім'ї несприятливих умов для виховання дітей та спільного проживання (важка хвороба прийомних батьків, зміна їх сімейного стану, відсутність взаєморозуміння батьків з дітьми, конфліктні стосунки дітей), невиконання прийомними батьками обов'язків щодо належного виховання, розвитку та утримання дітей, порушення схеми антиретровірусної терапії дитини, повернення дітей рідним батькам (опікуну, піклувальнику, усиновителю), досягнення дитиною повноліття, досягнення батьками пенсійного віку, за згодою сторін та з інших причин, передбачених договором [7]. Законодавець зобов'язує уповноважених суб'єктів, зокрема соціального працівника або фахівця із соціальної роботи забезпечити постійне соціальне супроводження прийомної сім'ї, у тому числі надання соціальних послуг (у разі потреби) [35].

Різновидом договорів соціального сприяння також є договір про організацію дитячого будинку сімейного типу. Дослідно-експериментальна робота з визначення оптимального типу закладів для виховання та розвитку дітей, які залишились без піклування батьків, з метою їх влаштування від часу народження до початку трудової діяльності розпочалася ще у 1987 році згідно з постановою ЦК КПРС та Ради Міністрів СРСР «Про заходи щодо корінного поліпшення виховання, навчання та матеріального забезпечення дітей-сиріт та дітей, залишених без батьківського піклування» [36]. У 1988 році постанова Ради Міністрів УРСР «Про створення в республіці дитячих будинків сімейного типу» юридично закріпила нову форму сімейного влаштування [37; 38]. Вперше в законодавстві України відносини з організації дитячого будинку сімейного типу врегулювали у 1994 році та оновили у 2002 році внаслідок прийняття СК України [39; 40]. Дитячий будинок сімейного типу офіційно визнали сім'єю Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо дитячих будинків сімейного типу» [41].

Така сім'я створюється за бажанням подружжя або окремої особи, яка не перебуває у шлюбі, для забезпечення сімейним вихованням та спільного проживання не менш як 5 дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, на підставі договору про організацію діяльності дитячого будинку сімейного типу та передбачає державну матеріальну підтримку, здійснення соціального супроводження, а також організацію конт-

ролю за виконанням батьками-вихователями своїх обов'язків [42, с. 162]. Створення дитячого будинку сімейного типу є одним із способів реалізації права батьків-вихователів на сім'ю на основі укладеного договору для забезпечення сімейним вихованням і спільним проживанням не менше 5 і не більше 10 дітей сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування [43, с. 232]. Договір укладається між райдержадміністрацією або виконкомом міськради (міст обласного значення) та батьками-вихователями на підставі рішення про створення дитячого будинку сімейного типу, прийнятого на підставі заяви осіб або особи, які виявили бажання створити такий будинок, з урахуванням результатів навчання, подання відповідного центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді і висновку служби у справах дітей про наявність умов для його створення [40]. Цьому договору притаманні ознаки комплексних договорів. Він є підставою для виникнення правовідносин як майнового, так і немайнового характеру. Правовідносини, що випливають із цього договору, регулюються різними галузями права (сімейне право, цивільне право, адміністративне право). Зобов'язання, що виникають із договору, спрямовані на створення найкращих умов для забезпечення особистих і майнових прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування [30, с. 113, 130] та гарантування надання дитині соціального забезпечення на визначених законодавством умовах [44]. Завдяки такому договору діти отримують соціальні послуги та державну допомогу, а їхні батьки — відповідне грошове забезпечення [7]. Законодавець зобов'язує уповноважених суб'єктів забезпечити постійне соціальне супроводження дитячого будинку сімейного типу.

З 1 січня 2019 р. в Україні запроваджено щомісячне відшкодування вартості послуги з догляду за дитиною до трьох років «муніципальна няня» у розмірі прожиткового мінімуму на дітей віком до шести років, встановленого станом на 1 січня відповідного року [45]. Право на отримання коштів за надану послугу мають батьки (усиновлювачі), опікуни дитини до трьох років, які проживають на території України. Для отримання щомісячної адресної компенсаційної виплати одному з батьків дитини (усиновлювачу, опікуну) необхідно укласти договір про здійснення догляду за дитиною до трьох років з муніципальною нянею. У договорі має бути визначено назву послуги, її обсяг із зазначенням конкретних заходів, умови та строк її надання, вартість, періодичність оплати, відповідальність сторін. Типова форма договору про надання послуги з догляду за дитиною до трьох років «муніципальна няня» відсутня, що може сприяти нецільовому використанню коштів та неякісному наданню послуг за договором, тому законодавство у цій сфері потребує вдосконалення.

Отже, система договорів соціального сприяння продовжує формуватися протягом тривалого часу з урахуванням соціальних ризиків, визнаних законодавством соціально значимими в певний період. Такі договори є основою формування недержавної системи соціального забезпечення. Чинне законодавство не містить єдиного переліку таких договорів. Механізми їх укладення та виконання визначає галузеве законодавство.

Тому під договором соціального сприяння слід розуміти угоду між надавачем та отримувачем, укладену на умовах, визначених цивільним,

сімейним законодавством чи законодавством у сфері соціального забезпечення задля реалізації визначеного законодавством першочергового права, в тому числі для отримання чи сприяння у отриманні соціального забезпечення. За договором соціального сприяння його отримувач, як особа, яка перебуває у складних життєвих обставинах, котрі не може самостійно подолати чи пом'якшити, має право на отримання матеріальних благ чи іншого нематеріального забезпечення за рахунок чи за участі надавача на умовах, визначених законодавством чи договором. Метою укладення таких договорів є створення умов для подолання чи пом'якшення складних життєвих обставин для їх отримувача за рахунок коштів чи майна надавача, в тому числі із залученням коштів чи майна надавача, із використанням коштів недержавного соціального забезпечення протягом періоду, визначеного законодавством чи договором.

Список використаних джерел

1. Про благодійну діяльність та благодійні організації : Закон України від 05.07.2012 р. № 5073–VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 25. Ст. 252.
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435–IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №№ 40–44. Ст. 356.
3. Державна служба статистики України. URL : <https://bit.ly/37KVJeo>.
4. *Ланіна М. Д., Ланіна М. Д.* Благодійна діяльність у сучасній Україні. *Вісник Приазовського державного технічного університету = Reporter of the Priazovskyi State Technical University*. Вип. 4. Маріуполь, 2019. С. 31–36.
5. Кожній дитині турботливу родину, — підписано договір про співпрацю між Луганською облдержадміністрацією та МБО БФ «СОС Дитячі Містечка» Україна» [26.07.2018]. *Луганська обласна державна адміністрація*. URL : <https://bit.ly/35G2QC3>.
6. *Долинська М. С.* Деякі правові аспекти укладення та нотаріального посвідчення договору пожертви як різновиду договору дарування. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. серія юридична*. 2013. Вип. 1. С. 176–184. URL : <https://bit.ly/37V3wWS>.
7. *Чудик-Білоусова Н. І.* Цивільно-правовий договір у системі соціального забезпечення України. *Університетські наукові записки*. 2014. № 4. С. 43–54. URL : <https://bit.ly/3oxFW8E>.
8. Посібник з підготовки та подання заявок на участь у II-му конкурсі. URL : <https://bit.ly/37V3NBw>.
9. *Chystyakova I. A.* Genesis of International Volunteer Movement. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2015. № 2 (46). С. 19–26.
10. The Universal Declaration on Volunteering. *International Association for Volunteer Effort*. URL : <https://bit.ly/2TyAeoF>.
11. Про затвердження Положення про волонтерську діяльність у сфері надання соціальних послуг : постанова Кабінету Міністрів України від 10.12.2003 р. № 1895. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL : <https://bit.ly/37MJwWw>.
12. Про волонтерську діяльність : Закон України від 19.04.2011 р. № 3236–V. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 42. Ст. 435.

13. *Кривенко Ю. В.* Волонтерська діяльність: поняття та ознаки. *Часопис цивілістики*. 2015. Вип. 18. С. 41–44. URL : <https://bit.ly/3mx0ZXk>.
14. Положення про організацію діяльності волонтерів пробації. Затв. наказом Міністерства юстиції України від 17.01.2017 р. № 98/5, зареєстр. в Міністерстві юстиції України 18.01.2017 р. за № 65/29933. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL : <https://bit.ly/3e1HZ01>.
15. Про пробацію : Закон України від 05.02.2015 р. № 160–VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 13. Ст. 93.
16. *Бориченко К. В.* Соціальний захист сімей з дітьми за законодавством України. Одеса : Фенікс, 2015. 302 с.
17. Про соціальні послуги : Закон України від 17.01.2019 р. № 2671–VIII. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL : <https://bit.ly/2HL1Rsg>.
18. *Черновалюк Ю. Ю.* Деякі проблемні питання щодо правового регулювання патронату за законодавством України. *Актуальні проблеми держави і права*. 2009. Вип. 51. С. 121–128. URL : <https://bit.ly/3muiirJ>.
19. *Євко В. Ю.* Дитячий будинок сімейного типу в системі форм улаштування дітей, позбавлених батьківського піклування. Харків : Ксилон, 2010. 156 с.
20. *Мироненко В. П.* Патронат як форма влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 3. С. 56–63. URL : <https://bit.ly/3ovUDsS>.
21. *Зілковська Л. М.* Недоліки законодавства про патронат над дітьми та шляхи його удосконалення. Держава і право. Київ : ІДіП НАНУ, 2007. Вип. 38. С. 323–327.
22. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення соціального захисту дітей та підтримки сімей з дітьми : Закон України від 26.01.2016 р. № 936–VIII. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL : <https://bit.ly/3kAm0Qh>.
23. Деякі питання здійснення патронату над дитиною : постанова Кабінету Міністрів України від 16.03.2017 р. № 148. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL : <https://bit.ly/3oAVyYU>.
24. *Янчук О.* Патронатна служба в органах державної влади України. *Право України*. 2005. № 2. С. 67–70.
25. *Розгон О. В.* Договори у сімейному праві України. Київ : Ін Юре, 2018. 301 с.
26. *Романюк У. В.* Правова природа та зміст договору про патронат. *Університетські наукові записки*. 2018. № 2. С. 95–110. URL : <https://bit.ly/3kB9gsl>.
27. *Борисова В. І.* Договір у сімейно-правовій сфері. Актуальні проблеми приватного права: договір як правова форма регулювання приватних відносин» : матер. наук.-практ. конф. (м. Харків, 17 лютого 2017 р.). Харків : Право, 2017. С. 12–16.
28. *Сташків Б.* Види матеріального забезпечення непрацевдатних за сімейним законодавством. *Підприємство, господарство і право*. 2003. № 7. С. 28–32.
29. *Лешанич Л. В.* Правове регулювання квазісімейної форми виховання дітей : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2015. 205 арк.
30. *Маріц Д. О., Карпенко І. В.* Договір про патронат. *Часопис Київського університету права*. 2014. № 4. С. 140–143. URL : <https://bit.ly/2Tws7ZU>.

31. Шимон С. І. Природа патронату як форми влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2015. № 4. С. 89–92. URL : <https://bit.ly/35JyQ8z>.
32. Про деякі питання діяльності об'єднаної територіальної щодо надання послуг із соціальної підтримки населенню : наказ Міністерства соціальної політики України від 14.06.2018 р. № 890. URL : <https://bit.ly/2G4uxvB>.
33. Слосанська Г. І. Послуга патронату в системі захисту та підтримки сімей з дітьми в об'єднаній територіальній громаді. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 11: Соціальна робота. Соціальна педагогіка. 2018. Вип. 24 (1). С. 214–222. URL : <https://bit.ly/31RZ8Er>.
34. Положення про прийомну сім'ю. Затв. постановою Кабінету Міністрів України від 26.04.2002 р. № 565. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL : <https://bit.ly/31PHFMM>.
35. Про затвердження Порядку здійснення соціального супроводження прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу. Затв. наказом Міністерства у справах сім'ї, молоді та спорту від 23.09.2009 р. № 3357. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL : <https://bit.ly/3juZhne>.
36. О мерах по коренному улучшению воспитания, обучения и материального обеспечения детей-сирот и детей, оставшихся без попечения родителей : постановление ЦК КПСС и Совета Министров СССР от 31.07.1987 г. № 872 (СП СССР, 1987, № 42, Ст. 137). *Консорциум «Кодекс»*. URL : <https://bit.ly/3jF0kky>.
37. Про створення в республіці дитячих будинків сімейного типу : постанова Ради Міністрів УРСР від 05.10.1988 р. № 318 (ЗП УРСР, 1988, № 11, Ст. 45). *ЛІГА:ЗАКОН*. URL : <https://bit.ly/3jyNG6M>.
38. Временное положение о детских домах семейного типа. Утв. приказом Государственного комитета СССР по народному образованию от 23.10.1989 г. № 800 (Бюллетень Государственного комитета по образованию СССР. 1990. № 2). URL : <https://bit.ly/35HjWzr>.
39. Положення про дитячий будинок сімейного типу. Затв. постановою Кабінету Міністрів України від 27.04.1994 р. № 267. ЗП України. 1994. № 8. Ст. 208.
40. Положення про дитячий будинок сімейного типу. Затв. постановою Кабінету Міністрів України від 26.04.2002 р. № 564. *Офіційний вісник України*. 2002. № 8. Ст. 925.
41. Про внесення змін до деяких законів України щодо дитячих будинків сімейного типу : Закон України від 20.05.2008 р. № 290–VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2008. № 27–28. Ст. 251.
42. Черновалюк Ю. Ю. До питання визначення правової природи та поняття дитячого будинку сімейного типу. *Часопис цивілістики*. 2018. № 29. С. 160–164.
43. Свіжа О. О. Поняття та ознаки дитячого будинку сімейного типу: сімейно-правовий аспект. *Університетські наукові записки*. 2010. № 2. С. 120–125. URL : <https://bit.ly/34A3dPr>.
44. Порядок призначення і виплати державної соціальної допомоги на дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, грошового забезпечення батькам-вихователям і прийомним батькам за надання соціальних послуг у дитячих будинках сімейного типу та прийомних сім'ях за принципом «гроші ходять за дитиною». Затв. поста-

новою Кабінету Міністрів України від 26.06.2019 р. № 552. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL : <https://bit.ly/34zTCrO>.

45. Деякі питання надання послуги з догляду за дитиною до трьох років «муніципальна няня». Затв. постановою Кабінету Міністрів України від 30.01.2019 р. № 68. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL : <https://bit.ly/3mueUx1>.

Надійшла до редакції 01.02.2020

Nadiia CHUDYK-BILOUSOVA

Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University of Management and Law

Concept and System of Social Assistance Agreements

The concept of a social assistance agreement, its parties and purpose, which depends on the type of agreement, is defined. The system and mechanisms of concluding social assistance agreements as a basis for the formation of a non-state social security system are studied. The legislation does not contain a single list and mechanics of conclusion and execution. Under a social assistance agreement, the recipient, as a person in difficult life circumstances that he or she cannot overcome or mitigate on his or her own, may receive material benefits or other intangible benefits at the expense or with the participation of the provider under certain conditions. The purpose of concluding a contract is to assist in overcoming or mitigating difficult life circumstances at the expense of the provider's funds or property, or by raising funds or the provider's property, using non-state social security funds for a certain period.

A person in need of social security has the right to use the assistance of a charitable organization in the form prescribed by law. On the basis of the agreement it is possible to receive services from volunteers and the volunteer organization. The probation volunteering contract is concluded to achieve the goal set by law, so it is advisable to set clear requirements for the probation volunteer.

It is substantiated that the content of the inheritance agreement may stipulate the provision of social security to the alienator on the terms specified in the agreement.

It is established that social security for children in difficult life circumstances can be provided by concluding social assistance agreements. The expediency of applying a foster care agreement to a child who has suffered from human trafficking, who has lost his or her parents or whose parents are unable to perform their duties due to health or other reasons in order to ensure that he or she is provided with social security under the conditions specified by law. The expediency of applying a foster care agreement for the immediate provision of family care for a child for a period when his family status is uncertain is indicated. It is substantiated that the purpose of the agreement on the placement of a child in foster care and cohabitation in a foster family is to provide him with social security and create conditions for learning and development. It is established that the purpose of the agreement on the establishment of a family-type orphanage is to guarantee the provision of social services and state assistance.

On the basis of the conducted research the expediency of normative fixing of the standard form of the contract on rendering services of the municipal nanny that will promote coordination of interests of the parties of this contract and protection of their rights is proved.

Keywords: *contract, social assistance contract, purpose of contract, parties to contract, difficult life circumstance.*